

Stručni rad

PROBLEMATIZACIJA SPOLNE SPECIFIČNE SOCIJALIZACIJE

univ. dipl. ped., Tamara Jerič Miholič, prof. soc., mag. prof. inkluz. ped.

OŠ Ivana Cankarja Ljutomer

Sažetak

U ovom članku raspravljam o problemu roda u vezi s rodno specifičnom socijalizacijom. Vjerujem da je primarna socijalizacija jedan od ključnih procesa u životu svakog pojedinca jer oblikuje socijalni rod i našu rodnu ulogu. Polazim od stava da je nejednakost između muškaraca i žena prisutna i danas i da je za njezino smanjivanje ključno biti svjestan utjecaja vlastitog ponašanja i ponašanja djelatnika u vrtiću i školi. Među faktorima socijalizacije važnu ulogu dajem prosvjetnim djelatnicima (profesionalcima), jer su upravo radnici u vrtiću i školi ti koji svojim latentnim ponašanjem značajno utječu na formiranje muške i ženske seksualne uloge u djece odnosno učenika. Vjerujem da bismo podizanjem svijesti i problematizacijom teme rodno specifične socijalizacije mogli dati važan doprinos razbijanju rodnih stereotipa i poduzimanju malih koraka prema rodnoj ravnopravnosti.

Ključne riječi: spol, nejednakost, socijalizacija

1. UVOD

Na prvi pogled tema socijalizacije specifične za rod čini se svakodnevnom, „neproblematičnom“. Djevojčicu obično bez oklijevanja oblačimo u ružičastu haljinu, dok na dječaka stavljamo plavu odjeću. Djevojčici kupujemo razne igračke kao što su lutke, kuhinje, češljevi, dok za dječaka imamo veliki izbor vojnika, životinja i kockica. Ne razmišljamo o tome jer je to normalno, očekivano. Istovremeno, kao majka, više sam puta postavila pitanje: „Jesmo li se stvarno rodili kao dječak / djevojčica, ili jednostavno postajemo jedno pod utjecajem socijalnih čimbenika?“.

Iako se danas naglašava ravnopravnost muškaraca i žena, vjerujem da se odvija samo na deklarativnoj razini, jer nam socijalizacija specifična za rod pokazuje kako kroz proces „udruživanja“ postoji snažna razlika između spolova i s njom različita očekivanja od žena i muškaraca. Djelatnici vrtića i škola važan su čimbenik koji utječe na kasniji život pojedinca u društvu, jer kako kaže De Beauvoir [2], mi odrasli imamo „čarobnu moć“ u svojim rukama koje zapravo nismo ni svjesni.

2. SPOL

Da bi sve bilo jasnije, sagledajmo prvo definicije roda. Razlikujemo biološki i socijalni spol. Biološki spol predstavlja anatomske razlike među spolovima i daje dvije mogućnosti: muško / žensko. Društveni rod, s druge strane, karakterizira psihološke i emocionalne karakteristike pojedinca: ponašanje, uvjerenja, vrijednosti, seksualna orijentacija i seksualni identitet. Tu dolazi do izražaja kultura koja zbog svih pravila, očekivanja i navika utječe na percepciju roda [6]. Definicije roda nisu problematične sve dok ne osvjetlimo „odnose moći“ između biološkog i društvenog spola. Iako se spol dodjeljuje novorođenčetu na temelju bioloških dokaza, u budućnosti se ta biologija razvija na kulturi i u kulturi. Spolna uloga pojedinca stoga se oblikuje na temelju kulture. Kao rezultat toga, nije moguće znati „biološku“ istinu koja bi bila izvan kulturološkog diskursa [6].

2.1. PROBLEMATIZACIJA SPOLA

Izvorni grijeh u raju počinila je žena kad je kušala zabranjeno voće i zavela Adama. Od tada pa nadalje zbog toga ispašta. Na temelju toga neki sociolozi i antropolozi s pravom vjeruju da nikad nije postojalo i nikada neće postojati društvo u kojem žena ne bi imala niži položaj od muškarca [3, str. 589]. Kada govorimo o društvenoj strukturi i odnosima moći, rod je vrlo važna kategorija društva i društvenoga, jer se pokazao kao jedan od najjačih, najupornijih i najdosljednijih struktura u povijesti. Kao rezultat toga, dominacija muškaraca u društvu prihvaćena je kao nešto što ne treba posebno opravdavati [1]. Iako je danas pristup svim razinama obrazovanja omogućen za oba spola podjednako, pitanje rodne nejednakosti nije nestalo. Danas su razlike suptilnije i prije svega povezane s različitim očekivanjima djevojčica i dječaka i različitim stavovima odraslih prema djeci u odnosu na spol.

3. SOCIJALIZACIJA

Socijalizacija je proces u kojem pojedinci uče kulturne norme društva u kojem žive [3]. Proces socijalizacije dijele se na primarnu, sekundarnu i tercijarnu socijalizaciju [5]. Ako pojam socijalizacije povežemo s pojmom roda, koji je u prvom planu moje problematizacije, mogu reći da je primarna socijalizacija svojevrsno oblikovanje postojećeg biološkog roda na temelju društveno poželjnih očekivanja.

3.1. PRIMARNA SOCIJALIZACIJA

Primarna socijalizacija uključuje dva važna procesa: internalizaciju društvene kulture i strukturiranje ličnosti. Da se nije dogodila internalizacija kulture, društvo bi prestalo postojati [3].

Vrijeme primarne socijalizacije temelj je na kojem se gradi čitav život [4].

Ova je faza izrazito „obiteljska“ jer traje od rođenja do adolescencije, uglavnom unutar obitelji. No, obitelj nije jedini faktor koji je važan za ovo razdoblje. Među važnim čimbenicima ovog razdoblja spadaju i stručni djelatnici škole, vrtića.

3.2. PRIMARNA SOCIJALIZACIJA I OBLIKOVANJE SPOLA

Ann Oakley autorica je koja je istraživanjem naglasila da su rodne uloge kulturno uvjetovane. Naime, ljudi uče ponašanju u društvu, a to je društvo koje "određuje" kakva će biti uloga žene i kakva će biti uloga muškarca. Ako a priori postoje biološke osnove za muško i žensko ponašanje, prevladavaju ih kulturni čimbenici. Kultura modernih društava ima snažan utjecaj na formiranje rodni uloga. Autori [3] navode četiri glavna načina koji se odvijaju kroz proces socijalizacije. To su:

1. Na definiranje rodne uloge utječe manipulacija. Za ovaj način navodi se primjer kako majka posvećuje više pažnje djevojčinoj frizuri i kosi u odnosu na dječaka.
2. Drugi način je vođenje, što znači da su djeca od rođenja usmjerena na razne predmete, gdje su prvi od njih igračke. Djevojčice karakterizira igračka lutka, kroz koju se ističe uloga žena kao majki i domaćica. Za dječake su najkarakterističnija igračka auto i kockice, puške s kojima se dječaci od početka potiču na praktično, natjecateljsko i agresivno ponašanje.
3. Treći način je verbalni apel. Pritom imajmo na umu tipične rečenice: "Dječaci ne plaču!" I "Djevojčice su napore!". To vodi djecu da se poistovjećuju sa svojim spolom i oponašaju ulogu odraslih koji su već internalizirali ove verbalne apele.
4. Posljednji način koji se aktivno odvija socijalizacijom je izlaganje raznim aktivnostima. Naime, djevojčice i dječaci potiču se na razne aktivnosti; djevojčice na aktivnosti kućanskih poslova, a dječaci na odgovornost za cijelu obitelj kroz ekonomsku superiornost [3].

Dodjeljivanje rodni uloga je, dakle, društveni konstrukt, kakav nastaje unutar pojedine kulture; usvajamo ih kroz udruživanje. To je proces kroz koji prolazi svaki pojedinac rođen u civiliziranom društvu.

4. UTJECAJ ODRASLIH NA OBLIKOVANJE SPOLNE ULOGE

Činjenica je da mi odrasli, a samim tim i djelatnici u području obrazovanja, imamo određene moći u smanjenju rodni nejednakosti.

Zbog autoriteta, kojeg uglavnom predstavljaju profesionalci ili obrazovno osoblje, sasvim je normalno da nam djeca / učenici žele ugoditi. Zbog toga imamo „moć“ utjecati na djecu, na primjer, pomoću odabranih igračaka, koje se prečesto čine same po sebi očitim. Da bi se prevladala rodna nejednakost, koja je već izgrađena i učvršćena pomoću rodno uvjetovanih igračaka (na primjer, za djevojčice, lutke, za dječake, automobili), potrebno je potaknuti djecu na zajedničku igru (koja neće biti odvojena po spolu). Prostor u igraonici i učionici može se organizirati vrlo fleksibilno i atipično prema spolu. Kutak za "djevojčice" i posebno kutak za "dječake" ne bi trebali biti imenovani. Čak i kada se formiraju skupine djece, poželjno je da se seksualno miješaju kako bi dijete steklo iskustvo ravnopravne suradnje sa suprotnim spolom. Rad s materijalima možemo usmjeriti na isti način; djevojčice se potiču na korištenje čekića i čavala, dok se dječake potiče na šivanje i glačanje.

U stvari, djeca preuzimaju tradicionalne rodne uloge već unutar obitelji, gdje se rodni stereotip prvo očituje. Ako to ne pokušamo razbiti u vrtiću i školi, rodna nejednakost će sama eskalirati.

Prosvjetni djelatnici imaju veliku moć u rukama za ublažavanje spolni razlika. Ali potrebno je graditi u početku i zaposliti oba spola. Na polju obrazovanja ženska radna snaga je visoko koncentrirana, a muška radna snaga izuzetno rijetka. Međutim, opet smo na početku, na razini primarne socijalizacije, koja tako snažno "obilježava" djecu u rodno specifičnim ulogama da rijetko koji muškarac odabere takva zanimanja. U Sloveniji se i dalje suočavamo s polarizacijom radne snage prema spolu u nekim ključnim zanimanjima.

Žnidaršič Žagar [8]a ističe područje obrazovanja, zdravstva i socijalne skrbi kao tipične ženske profesije. Razina feminizacije u tim profesijama najviša je u Europi (upravo tamo).

Prečesto nismo svjesni da rodna nejednakost dovodi do razlike. Pitam se nije li ovo novi sladunjavi oblik kategorije osoba s posebnim potrebama? Ne, žene kao i muški spol nemaju nedostatak. Zašto onda nejednakost? Zašto smo prihvaćeni kao inferiorni, slabiji, emocionalniji spol? Je li emocionalnost inferiorna kada, s druge strane, podučavamo individualni senzibilitet i toleranciju? Čini se da je naše društvo zalutalo – zatočeno u zatvorenoj petlji.

Promjene su potrebne na svim razinama društva: obitelj, mediji, politika, posao ... Jesu li to sva područja koja treba mijenjati? Je li to uopće moguće? Je li moguće izbrisati jake tradicionalne uzorke i postaviti nove?

5. ZAKLJUČAK

Tema socijalizacije koja se odnosi na spol izuzetno je važna, ali nema jednoznačan odgovor. Hoćemo li mi muškarci i žene zaista imati potpuno iste mogućnosti, teško je pitanje na koje najvjerojatnije nikada nećemo dobiti pravi i jedinstveni odgovor.

Percepcija nejednakosti i njeno razbijanje prvo ovisi o svakom pojedincu. To ovisi o njegovoj svjesnosti, životnim pogledima i ciljevima te putu kojim se kreće da bi prevladao nejednakost na bilo kojem području života. Ako želimo prevladati nejednakost, dokazat ćemo se i istaknuti kao izuzetak koji će potvrditi naše pravilo: svi imaju priliku ostvariti svoj cilj bez obzira na spol: bilo žena u vojsci ili muškarac kao učitelj. Muškarcima je doista lakše prodrijeti na žensko "područje", no neosporna je činjenica da ništa na svijetu ne sprječava žene da budu vojnici, hrabre osobe, natjecateljskog duha, agresivne. Put do cilja zaista varira između spolova, ali važno je da taj put bude, ovdje i sada.

Vjerujem da je prevladavanje rodno specifične socijalizacije, a time i rodna nejednakost, tvrd i složen proces koji je čvrsto ukorijenjen u sve pore našeg društva. Neće ga biti lako svladati. Ali kroz članak smo vidjeli da prosvjetni djelatnici mogu sami nešto učiniti. Već shvaćanje važnosti našeg utjecaja korak je bliže razbijanju tradicionalnih rodni uloga.

6. LITERATURA

- [1.] Antić Gaber, M. (2015). Strukturiranje slovenske družbe in spol kot strukturirana in strukturirajoča struktura. V Humer, Ž., Gaber, S., Podreka, J., Rožman, S., Selišnik, I., Šori, I., Tašner, V., Zgaga, P., Antić Gaber, M. (ur.): *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti* (str. 7-20). Ljubljana. Znanstvena založba Filozofske fakultete
- [2.] Beauvoir, S. (1999). *Drugi spol (1)*. Ljubljana. Delta
- [3.] Haralambos, M. in Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana. DZS
- [4.] Južnič, S. (1989). *Politična kultura*. Maribor. Založba Obzorja
- [5.] Počar, M., Andolšek, S., Popit, T., Barle Lakota, A. (2009). *Uvod v sociologijo*. Ljubljana. DZS
- [6.] Prijon, L. (2012). *Podrejenost žensk v zahodni družbi: Mit, realnost ali kliše?* Ljubljana. Založba Vega
- [7.] Turnšek, N. (2008). *Subjektivne teorije o otroštvu in vzgoji*. Ljubljana. Pedagoška fakulteta
- [8.] Žnidaršič Žagar, S. (2009). Problematika neenakomerne zastopanosti žensk in moških v poklicih vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. V Lesar, I., Antić Gaber, M., Hlebec, V., Pušnik, M., Tašner, V. (ur.): *Brez spopada: kultur, spolov, generacij* (str. 153-165). Ljubljana. Pedagoška fakulteta